

دعوی تقسیط مهریه

در رویه دادگاهها

گروه پژوهشی
انتشارات چراغ دانش

فهرست کلی

۷	معرفی دعوی تقسیط مهریه
۳۳	دعوی تقسیط مهریه در آرای دیوان عالی کشور
۹۵	دعوی تقسیط مهریه در آرای دادگاهها
۱۳۷	دعوی تقسیط مهریه در نشستهای قضایی
۱۵۷	دعوی تقسیط مهریه در نظریات مشورتی
۱۶۳	تعدیل مهریه در قوانین و مقررات

فهرست جزئی

۷	معرفی دعوی تقسیط مهریه
۹	مبحث اول: انواع مهر در قانون
۹	گفتار اول: مهرالمسمی
۱۰	گفتار دوم: مهرالمثل
۱۱	گفتار سوم: مهرالمتعہ
۱۲	مبحث دوم: نحوه وصول مهریه
۱۲	گفتار اول: مطالبه مهریه از طریق اجرای ثبت
۱۲	گفتار دوم: مطالبه مهریه از طریق دادگاه خانواده
۱۳	مبحث سوم: تقسیط مهریه
۱۵	مبحث چهارم: تعدیل مهریه
۱۶	مبحث پنجم: صلاحیت مراجع قضائی در رسیدگی به دعوی مطالبه مهریه
۱۶	گفتار اول: صلاحیت ذاتی محاکم در رسیدگی دعوی مطالبه مهریه
۱۹	گفتار دوم: صلاحیت محلی محاکم در رسیدگی به دعاوی خانواده
۲۱	مبحث ششم: شرایط معسر
۲۲	مبحث هفتم: شرایط رسیدگی به دعوی اعسار
۲۶	مبحث هشتم: نحوه طرح دعوی اعسار از سوی محکوم علیه
۳۳	دعوی تقسیط مهریه در آرای دیوان عالی کشور
۳۵	مبحث اول: آرای وحدت رویه دیوان عالی کشور

۳۵	۱. تقسیط محکوم به
۴۲	۲. تقسیط مهریه و حق حبس زوجه
۵۳	۳. دعوی اعسار
۶۱	۴. تقسیط وجه سند لازم‌الاجرا
۶۹	مبحث دوم: آرای شعب دیوان عالی کشور
۶۹	۱. ممنوعیت قانونی طرح دادخواست اعسار از پرداخت مهریه قبل از مطالبه از سوی زوجه ..
۷۵	۲. بائن بودن طلاق ناشی از عسر و حرج زوجه
۶۹	۳. تاریخ ثبت دادخواست فرجامی در دفتر دادگاه صادرکننده رأی فرجام‌خواسته ملاک احتساب مهلت فرجامی
۸۱	۴. اجرت‌المثل ایام زندگی مشترک
۸۷	۴. اجرت‌المثل ایام زندگی مشترک
۹۵	دعوی تقسیط مهریه در آرای دادگاه‌ها
۹۷	مبحث اول: آراء دادگاه‌های بدوی و تجدیدنظر
۹۷	۱. عدم نیاز به حضور و احضار شهود در دعوی اعسار
۹۹	۲. ملاک تاجر بودن
۱۰۳	۳. عدم رعایت شرایط شهادت‌نامه در دعوی اعسار
۱۰۵	۴. اصل بر اعسار از پرداخت مهریه
۱۰۸	۵. ماهیت تصمیم راجع به اعتراض ثالث اجرایی؛ حکم یا دستور
۱۱۵	۶. تعدیل تقسیط مهریه
۱۱۷	۷. تأثیر وضعیت اقتصادی بر تعدیل تقسیط مهریه
۱۱۹	۸. شرایط صدور حکم بر تجویز ازدواج مجدد
۱۲۱	۹. فرجام‌خواهی نسبت به قرار رد دادخواست تأیید شده در دادگاه تجدیدنظر
۱۲۷	۱۰. تجویز ازدواج مجدد در فرض وجود حق حبس
۱۳۱	۱۱. گواهی عدم امکان سازش
۱۳۴	مبحث دوم: آراء دادگاه‌های انتظامی قضات
۱۳۴	۱. تقسیط مهریه بدون رضایت زوجه
۱۳۷	دعوی تقسیط مهریه در نشستهای قضایی
۱۳۹	۱. موعد زمانی برای تقدیم دادخواست اعسار از پرداخت مهر
۱۴۱	۲. اعمال تبصره الحاقی ماده ۱۰۸۲ قانون مدنی نسبت به مهریه
۱۴۳	۳. قرار دادن آپارتمان به‌عنوان مهر زوجه
۱۴۵	۴. اثر تقسیط مهر در صدور حکم ازدواج مجدد

۱۴۶.....	۵. امکان تقسیط مهر قبل از مطالبه زوجه
۱۴۸.....	۶. پرداخت مهر به نحو اقساط
۱۵۱.....	۷. اعسار از پرداخت مهر
۱۵۳.....	۸. دادخواست طلاق از سوی زوج و اعلام اعسار از پرداخت حقوق مالی
۱۵۷.....	دعوای تقسیط مهریه در نظریات مشورتی.....
۱۵۹.....	۱. نحوه اجبار به پرداخت مهریه تقسیط شده
۱۶۰.....	۲. استرداد قسمتی از مهریه پرداخت شده
۱۶۰.....	۳. ثبت طلاق پس از پرداخت مهریه و نفقه زوجه
۱۶۳.....	تقسیم مهریه در قوانین و مقررات.....
۱۶۵.....	قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی
۱۷۸.....	قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۱
۱۷۸.....	فصل اول - دادگاه خانواده
۱۸۴.....	فصل دوم - مراکز مشاوره خانوادگی
۱۸۵.....	فصل سوم - ازدواج
۱۸۷.....	فصل چهارم - طلاق
۱۹۳.....	فصل پنجم - حضانت و نگهداری اطفال و نفقه
۱۹۵.....	فصل ششم - حقوق وظیفه و مستمری
۱۹۶.....	فصل هفتم - مقررات کیفری
۲۰۱.....	آیین‌نامه اجرایی قانون حمایت خانواده ۱۳۹۱
۲۰۱.....	فصل اول - دادگاه خانواده
۲۰۱.....	مبحث اول: کلیات
۲۰۳.....	مبحث دوم: ارائه گواهی پزشکی توسط زوجین
۲۰۴.....	مبحث سوم - طلاق توافقی
۲۰۵.....	مبحث چهارم: دآوری
۲۰۶.....	مبحث پنجم: حقوق زوجه
۲۰۷.....	مبحث ششم: مدت اعتبار حکم طلاق و گواهی عدم امکان سازش
۲۰۸.....	مبحث هفتم: حضانت و نگهداری اطفال
۲۰۹.....	مبحث هشتم: حقوق وظیفه و مستمری
۲۱۰.....	مبحث نهم: مقررات کیفری
۲۱۱.....	فصل دوم - مراکز مشاوره خانواده

۲۱۱	مبحث اول: اهداف و تشکیلات
۲۱۲	مبحث دوم: واحد مشاوره خانواده استان‌ها
۲۱۴	مبحث سوم: شرایط اخذ مجوز تأسیس مرکز مشاوره
۲۱۶	مبحث چهارم: اتیان سوگند
۲۱۷	مبحث پنجم: نحوه صدور و اعتبار مجوز ایجاد مرکز مشاوره خانواده
۲۱۸	مبحث ششم: چگونگی تعیین تعرفه خدمت مراکز مشاوره
۲۱۸	مبحث هفتم: نحوه ارائه خدمات مشاوره‌ای
۲۱۹	مبحث هشتم: تخلفات و مجازات‌های انتظامی
۲۱۹	مبحث نهم: سایر موارد
۲۲۱	فصل سوم - ثبت ازدواج و طلاق و وقایع مربوط به آن
۲۲۴	فصل چهارم - نحوه ملاقات والدین با طفل

فصل اول

معرفی دعوی تقسیط مهریه

«مهریه» عبارت از مالی است که مرد، به مناسبت عقد نکاح، ملزم به دادن آن به زن است. الزام مربوط به تملیک مهریه، ناشی از حکم قانون است و ریشه قراردادی ندارد، لذا سکوت زوج و زوجه و حتی توافق بر اینکه زوجه مستحق مهریه نباشد، نمی‌تواند تکلیف زوج را در این زمینه از بین ببرد. می‌توان گفت که مهریه، نوعی الزام قانونی است که بر مرد تحمیل می‌شود و فقط زوجین می‌توانند هنگام بستن عقد یا پس از آن مقدار مهریه را به تراضی معین سازند.^۱

مبحث اول: انواع مهر در قانون

گفتار اول: مهر المسمی

مهری است که زن و شوهر قبل از انعقاد عقد نسبت به مقدار و میزان آن توافق نموده و آن را در عقد ذکر می‌کنند. تعیین میزان مهر مطابق ماده ۱۰۸۰ قانون مدنی منوط به تراضی طرفین است و محدودیتی در این خصوص در قانون پیش‌بینی نشده است؛ طبق ماده ۱۰۷۹ قانون مدنی مهر باید بین طرفین تا حدی که رفع جهالت آن‌ها بشود، معلوم بوده و ویژگی‌های ذیل را داشته باشد:

۱. دارای ارزش مالی و اقتصادی باشد.

۲. قابل تملک و نقل و انتقال باشد.

۳. مشخص و معلوم باشد.

۱. ناصر کاتوزیان، *حقوق مدنی خانواده*، تهران، میزان، ۱۳۷۱ ج ۱، ص ۱۳۸.

۴. معین و تصریح شده باشد.

۵. دارای منفعت عقلایی و مشروع باشد.

۶. شوهر قدرت تسلیم مهریه را داشته باشد.

چنانچه مهریه وجه رایج باشد متناسب با تغییر شاخص قیمت سالانه زمان تأدیه نسبت به سال اجرای عقد که توسط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران تعیین می گردد محاسبه و پرداخت خواهد شد، مگر اینکه زوجین در حین اجرای عقد به نحو دیگری تراضی کرده باشند.

گفتار دوم: مهرالمثل

اگر در زمان انعقاد عقد راجع به مهریه توافق نشده یا اینکه مهریه نوعی تعیین گردیده که مطابق قانون نبوده، ولی عمل زناشویی بین زوجین رخ داده است، در این حالت بر اساس عرف و عادت محل و وضعیت خاص زوجه مانند تحصیلات، سن، شغل و امثال آن مهریه‌ای هم‌شأن زنان مشابه وی تعیین می گردد که به این نوع مهریه مهرالمثل می گویند. در این خصوص ماده ۱۰۹۱ قانون مدنی مقرر داشته است: «برای تعیین مهرالمثل باید حال زن از حیث شرافت خانوادگی و سایر صفات و وضعیت او نسبت به آماثل و آقارن و آقارب و همچنین معمول محل و غیره در نظر گرفته شود.»

در موارد ذیل زن مستحق مهرالمثل می باشد:

۱. اگر در نکاح دائم مهر ذکر نشده یا عدم مهر شرط شده باشد نکاح صحیح است و طرفین می توانند بعد از عقد مهر را به تراضی معین کنند

و اگر قبل از تراضی بر مهر معین بین آن‌ها نزدیکی واقع شود زوجه مستحق مهرالمثل خواهد بود.

۲. در صورت جهل زن به فساد نکاح و وقوع نزدیکی زن مستحق مهرالمثل است.

۳. در صورتی که مهرالمسمی مجهول باشد یا مالیت نداشته باشد یا ملک غیر باشد در صورت اول و دوم زن مستحق مهرالمثل خواهد بود و در صورت سوم مستحق مثل یا قیمت آن خواهد بود مگر اینکه صاحب مال اجازه نماید.

البته به یاد داشته باشیم اگر اختیار تعیین مهر به زن داده شود زن نمی‌تواند بیشتر از مهرالمثل معین نماید.

گفتار سوم: مهرالمتعه

در نکاحی که دائم بوده و مهریه ذکر نشده یا شرط عدم مهر شده باشد، زوج مهریه را به زوجه مطلقه خود با وجود عدم نزدیکی پرداخت می‌کند که اصطلاحاً «مهرالمتعه» گفته می‌شود. در مورد ماده ۱۰۹۳ اشعار می‌دارد: «هرگاه مهر در عقد ذکر نشده باشد و شوهر قبل از نزدیکی و تعیین مهر زن خود را طلاق دهد زن مستحق مهرالمتعه است و اگر بعد از آن طلاق دهد زن مستحق مهرالمثل خواهد بود» و برای تعیین مهرالمتعه حال مرد از حیث غنا و فقر ملاحظه می‌شود.

مبحث دوم: نحوه وصول مهریه

با توجه به اینکه سند نکاحیه از جمله اسناد لازم الاجرا می باشد؛ بنابراین زوجه می تواند حسب مورد از طریق اجرای ثبت یا دادگاه خانواده برای مطالبه مهریه اقدام نماید.

گفتار اول: مطالبه مهریه از طریق اجرای ثبت

مطابق ماده ۲ آیین نامه اجرایی اسناد لازم الاجرا مصوب ۱۳۸۷، درخواست اجرای مفاد اسناد رسمی، در مورد مهریه و تعهداتی که ضمن ثبت ازدواج و طلاق و رجوع شده نسبت به اموال منقول و سایر تعهدات (به استثنای غیرمنقول) از دفتری که سند را تنظیم کرده است و نسبت به اموال غیرمنقول که در دفتر املاک به ثبت رسیده است از دفتر اسناد رسمی تنظیم کننده سند درخواست می شود. در این حالت زن قباله ازدواج خود را به دفترخانه محل ثبت عقد ارائه و تقاضای صدور اجراییه نماید. سپس با اجراییه به اداره ثبت مراجعه و اجراییه به شوهر ابلاغ و بعد از مضمی مهلت قانونی برای پرداخت دین، زوجه می تواند توقیف اموال شوهر را تقاضا نماید یا در صورت عدم دسترسی، ممنوع الخروج شدن وی را از کشور درخواست کند.

گفتار دوم: مطالبه مهریه از طریق دادگاه خانواده

زوجه می تواند با ارائه دادخواست حقوقی به دادگاه ویژه خانواده، مهریه خود را مطالبه نماید و همزمان تقاضای توقیف اموال همسرش را نیز بنماید در صورت ناتوانی زوجه از پرداخت هزینه دادرسی وی می تواند

دادخواست اعسار از پرداخت هزینه دادرسی را به پیوست دادخواست مهریه ارائه دهد که دادگاه بدواً به این خواسته رسیدگی و سپس به خواسته اصلی می‌پردازد.

مبحث سوم: تقسیط مهریه

بدیهی است زوجه، در صورت اثبات اعسار از پرداخت هزینه دادرسی معاف خواهد بود. دادگاه به دادخواست زوجه رسیدگی می‌کند؛ در صورتی که زوجه مستحق دریافت مهریه باشد دادگاه حکم به پرداخت مهریه می‌دهد؛ در این صورت مرد موظف می‌شود از زمان تعیین شده توسط دادگاه، مهریه همسرش را بپردازد. اگر مرد مالی داشته باشد و زن فکر کند که در طول مدتی که دادگاه تشکیل می‌شود مرد آن مال را می‌فروشد یا جابه‌جا می‌کند از دادگاه می‌خواهد قرار تأمین خواسته صادر کند که در این صورت مال تا صدور حکم دادگاه، توقیف می‌شود؛ از این مال تأمین شده می‌توان مهریه را برداشت در غیر این صورت عدم پرداخت مهریه، ضمانت اجرایی دارد مهلت تجدیدنظرخواهی بیست روز است زوجین ظرف این مدت می‌توانند به رأی دادگاه اعتراض کنند، بعد از اینکه رأی دادگاه قطعی شد زوجه ماده ۳ قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی را اعمال می‌کند؛ یعنی، اگر مرد معسر نباشد و بدهی خود را پرداخت نکند به زندان می‌رود؛ اما اگر توسط دادگاه معسر شناخته شود دادگاه رأی به تقسیط مهریه می‌دهد؛ اما بنا بر قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۱ ناتوانی در پرداخت مهریه‌های بالای ۱۱۰

سکه مشمول زندان رفتن مرد نمی‌شود و زندانی شدن مرد با توافق طرفین و قسط‌بندی مهریه حذف می‌شود و همچنین در سال ۱۳۹۰ دیوان عالی کشور در رأی وحدت رویه شماره ۷۲۲ پذیرش دادخواست اعسار به شکل دعوی تقابل را هم پذیرفت که به موجب آن فرآیند رسیدگی به اعسار به شدت تسریع یافته و امکان صدور دستور بازداشت بسیار کاهش پیدا کرد.

نکته‌ای که باید بیان داشت این است که حکم به تقسیط مهریه تنها در فرض اثبات اعسار زوج است و در صورتی که اعسار اثبات نگردیده باشد دادگاه تنها با موافقت زوجه می‌تواند حکم به تقسیط دهد در غیر این صورت مرتکب تخلف انتظامی گردیده است.

علاوه بر این باید بیان داشت که در صورتی که پس از صدور حکم مبنی بر تقسیط مهریه، زوج مجدداً تقاضای تقسیط مهریه را نماید، به شرطی تقاضای او مورد پذیرش قرار می‌گیرد که بتواند اثبات کند که در وضعیت مالی او تغییراتی ایجاد شده به نحوی که توانایی پرداخت اقساط تعیین شده را ندارد.

باید توجه داشت که فوت زوج در مهریه تأثیرگذار نیست و مهریه از ماترک شوهر و آنچه به جا گذاشته برداشته می‌شود لذا زوجه می‌تواند از وراثت در صورت قبول ارث مهری را مطالبه نماید. چنانچه زن هم فوت کند مهریه ساقط نمی‌شود. مهریه ارث است و به وراثت وی خواهد رسید.

مبحث چهارم: تعدیل مهریه

منظور از تعدیل مهر در معنای خاص افزودن یا کاستن از مهر با تراضی زوجین یا حکم دادگاه یا قانون و تعدیل به معنای اخص هماهنگی مهر با شاخص‌های جدید بانک مرکزی که نوعی افزایش متناسب با نرخ رسمی تورم است.

تعدیل را می‌توان به اقسام زیر تقسیم نمود:

تعدیل قانونی مهر: منظور از تعدیل قانونی مهر متناسب کردن ارزش از دست رفته مهر به حکم قانون است.

تعدیل قراردادی مهر: تعدیل قراردادی مهر این است که زوجین با توافق یکدیگر میزان مهر را با افزودن یا کاستن آن تعدیل نمایند.

تعدیل قضایی مهر: تعدیل قضایی مهر در صورت اصلاح اشتباهات ثبتی، غرور و تدلیس قابل دفاع است.

تعدیل ایقاعی مهر: مقصود از تعدیل ایقاعی مهر این است که زوج با اراده خود میزان مهر را به سود زوجه افزایش دهد یا زوجه با اراده خود از میزان مهر بکاهد.^۱

۱. سید مرتضی قاسم‌زاده، **تعدیل مهر، دیدگاه‌های حقوق قضایی**، پاییز ۱۳۹۳، شماره ۶۷.